



LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA

Lietuvos Respublikos Seimo
Peticijų komisijai
El. paštas priim@lrs.lt

I

2024-03-27 Nr. (1.18 -2024-76)2- 301
2024-02-09 Nr. S-2024-877

DĖL K. SIAURUKO PETICIJOJE PATEIKTO PASIŪLYMO

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su Peticijų komisijos pateiktu Kęstučio Siauruko kreipimusi, teikia nuomonę dėl peticijoje pateikto siūlymo keisti Civilinio kodekso 3.192 straipsnio 2 dalies nuostatas.

Nagrinėjant peticijoje teikiamą siūlymą, atkreiptinas dėmesys, kad vaiko išlaikymas – konstitucinė tėvų pareiga, nustatyta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje.

Civilinio kodekso 3.192 ir kituose straipsniuose detalizuojamas konstitucinės tėvų pareigos išlaikyti savo vaikus, kuri neišnyksta net ir atskyrus vaiką nuo tėvų ar apribojus tėvų valdžią¹, įgyvendinimas. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „išlaikymo dydis turi būti proporcingas nepilnamečių vaikų poreikiams bei jų tėvų turtinei padėčiai ir užtikrinti būtinas vaikui vystytis sąlygas“. Ši nuostata ir jos taikymas neatsiejama nuo cituojamo straipsnio 3 dalyje išdėstytos normos, pagal kurią materialinį išlaikymą savo nepilnamečiams vaikams privalo teikti abu tėvai proporcingai savo turtinei padėčiai, nuo Civilinio kodekso 3.156 straipsnio, pagal kurį tėvai turi lygias teises ir pareigas savo vaikams, nesvarbu, ar vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems tėvams, jiems santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium, nepaisant to, kad vaiko gyvenamoji vieta nustatyta teismo sprendimu su vienu iš tėvų. Teismas, priteisdamas išlaikymą dviem ar daugiau vaikų, turi nustatyti tokį išlaikymo dydį, kuris būtų pakankamas tenkinti bent minimalius visų vaikų poreikius (Civilinio kodekso 3.198 straipsnis).

Reikšminga ir tai, kad Civilinio kodekso 3.159 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tėvo ar motinos atsisakymas nuo pareigų savo nepilnamečiams vaikams negalioja. Kasacinis teismas savo praktikoje pabrėžia, kad ši teisės norma yra imperatyvaus pobūdžio, tai reiškia, kad tėvai privalo vykdyti išlaikymo prievolę vaikams, gali kisti tik šios prievolės dydis ir forma². Tėvų pareiga išlaikyti nepilnamečius vaikus yra įtvirtinta ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje. Konvencijos 27 straipsnyje pripažįstama kiekvieno vaiko teisė turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, socialiniam vystymuisi, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 13 straipsnyje.

Kasacinio teismo jurisprudencijoje taip pat yra pasisakyta, kad tiek motina, tiek tėvas, jeigu pagal įstatymą nustatyta vaiko kilmė iš jų, yra asmeniškai (individualiai) atsakingi už išlaikymo

¹ Civilinio kodekso 3.195 straipsnis.

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2006.

savo nepilnamečiams vaikams teikimą, todėl šių prievolių vykdymas negali būti perleistas ar perkeltas kitiems asmenims, taip pat negali būti atsisakyta jų vykdymo³.

Įstatymas nenustato konkretaus išlaikymo dydžio, nes kiekvieno vaiko poreikiai yra skirtingi, skirtinga yra tėvų materialinė padėtis, todėl dėl išlaikymo dydžio susitaria vaiko tėvai arba jį nustato teismas įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka. Teismų praktika sprendžiant dėl išlaikymo dydžio nuosekli ir gausiai išplėtota. Išlaikymo dydis turi būti proporcingas ne tik vaiko poreikiams, bet ir tėvų turtinei padėčiai, kaip nurodyta kvestionuojamoje Civilinio kodekso 3.192 straipsnio 2 dalyje⁴. Teismų praktikoje pripažįstama, kad teismas negali priteisti vaikui išlaikyti daugiau, negu objektyviai leidžia tėvų turtinė padėtis, todėl kiekvienu konkrečiu atveju nagrinėdamas bylą dėl išlaikymo priteisimo ar jo dydžio pakeitimo teismas privalo nustatyti faktinių aplinkybių visumą ir tėvų turtinę padėtį, t. y. visas jų gaunamas pajamas, turta, būtinas išlaidas, išlaikytinių skaičių, vaiko poreikius, taip pat tėvų elgesį, siekiant uždirbti, gauti pajamas vaikams išlaikyti⁵⁶.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nustatęs orientacinį išlaikymo dydį, kuris siejamas su minimalios algos dydžiu ir jos pokyčiais. Esant svarioms aplinkybėms teismas nuo tokio orientacinio dydžio gali nukrypti ir priteisti mažesnę išlaikymą. Koks išlaikymo dydis užtikrina būtinas vaikui vystytis sąlygas, kiekvienu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes. Tačiau pripažįstama, jog minimalus darbo užmokestis paprastai gali tenkinti tik minimalius, būtinuosius žmogaus poreikius, o vaiko visapusiškam vystymuisi užtikrinti turėtų būti tenkinami ne tik jo būtinieji poreikiai⁷. Išlaikymo dydis neturėtų būti ribojamas vien vaiko minimalių (fiziologinių) poreikių tenkinimu, visais atvejais svarbu užtikrinti, kad vaikas turėtų materialines sąlygas fiziškai ir socialiai vystytis. Vaiko išlaikymo pareiga apima ne tik tėvų dalijimąsi vaiko kasdieniams poreikiams tenkinti būtinomis išlaidomis, bet ir vienkartinio, laikino ar nuolatinio pobūdžio papildomos vaiko priežiūros išlaidomis. Atsižvelgiant į tėvų valdžios lygybės principą bei vaikui skirtų išlaidų dalijimosi taisyklę, teisę nuspręsti dėl papildomos vaiko priežiūros poreikio, jo patenkinimo būdo ir priemonių, taip pat dėl tam reikalingų išlaidų pasidalijimo turi abu tėvai, o kai dėl tokių dalykų nusprendžia vienas iš tėvų, de facto patirdamas papildomos vaiko priežiūros poreikio patenkinimo išlaidas, jis įgyja teisę reikalauti, kad antrasis tėvas (motina) proporcingai savo turtinei padėčiai atlygintų jam dalį tokių išlaidų, tačiau tik jeigu papildomos vaiko priežiūros poreikis buvo objektyvus, pasirinktas šio poreikio patenkinimo būdas ir priemonės – būtinos ir tinkamos, o patirtų išlaidų dydis – protingas. Jei antrasis iš tėvų proporcingai savo turtinei padėčiai atsisako atlyginti dalį objektyvaus papildomos vaiko priežiūros poreikio nulemtų būtinų protingo dydžio išlaidų, jos gali būti priteisiamos teismo sprendimu. Sprendžiant, ar papildomos vaiko priežiūros poreikio patenkinimo būdas ir priemonės buvo būtinos ir tinkamos, o patirtų išlaidų dydis – protingas, teisiškai reikšmingomis aplinkybėmis laikytinos: galimos papildomos vaiko priežiūros poreikio patenkinimo būdo ir priemonių alternatyvos, jų finansavimo šaltinių alternatyvos (pvz., ar galėjo būti taikyta iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo apmokama vaiko medicininė priežiūra), tėvų turtinė padėtis, ankstesnė ginčo šalių praktika ir kt.⁸

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-596/2013.

⁴ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-601-603/2024.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-294/2010.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-491/2013.

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16-706/2016.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-231-969/2016.

Vertinant K. Siauruko siūlymą vaiko išlaikymo dydį sieti su skyrium gyvenančio vieno iš tėvų bendravimo su vaiku laiku ir pateikiamą kitų šalių praktiką, pažymėtina, jog teismai, sprenddami išlaikymo vaikui dydžio klausimą, ir šiuo metu įvertina tėvų pareigų tenkinant vaiko poreikius pasiskirstymą, t.y. įvertinama kiek laiko ir koku tikslu kiekvienas iš tėvų praleidžia su vaiku, išlaikymo dydžio nustatymu siekiama nesukurti tėvų teisių ir pareigų disbalanso. Teismo sprendime dėl bendravimo tvarkos nustatytas vaiko faktiškai praleidžiamas laikas su kiekvienu iš tėvų yra svarbi aplinkybė, nuo kurios gali priklausyti iš atskirai gyvenančio tėvo ar motinos priteistino išlaikymo dydis⁹. Tačiau aplinkybės, kad įgyvendinant bendravimo su vaikais tvarką patiriamos išlaidos pramogoms, rūpinimosi išlaidos vaikais negali paneigti vaikų būtinuosius poreikius atitinkančio išlaikymo poreikio¹⁰.

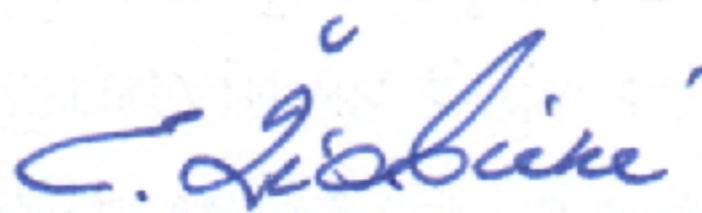
Pažymėtina ir tai, kad teismui nustačius vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, jam negali būti nepagrįstai perkeliama didesnė vaiko išlaikymo našta, kaip siūlo peticijos autorius, nors paprastai vieno iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, išlaidos yra objektyviai didesnės. Peticijos autoriaus pateikiami argumentai dėl pajamų dydžio ir asmeninių vieno iš tėvų poreikio tenkinimo galimybių sumokėjus išlaikymą vaikui, taikytini ir tam iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta. Be to, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu 2021 metais atliktas tyrimas „Paslaugų šeimoms prieinamumo analizė“ rodo, jog vaikai, gyvendami su vienu iš tėvų patiria didesnę skurdo ir socialinės atskirties riziką, vaikai, kuriuos augina vieniša mama/ tėtis bei vaikai, gyvenantys šeimose, kuriose žemas pajamų lygis priskiriami pažeidžiamų vaikų grupei.

Nesąžiningas tėvų elgesys ar pareigos išlaikyti savo vaikus vengimas (pareiškėjo nurodyti argumentai dėl turto ir pajamų slėpimo) negali būti pagrindu teisėkūros iniciatyvoms, mažinančioms valstybės pareigą ginti vaiko teises, atleisti piktnaudžiaujančius tėvus nuo pareigų vaikui (vaikams) vykdymo, tėvų lygiateisiškumo principo pažeidimo.

Europos Sąjungos šalių teisinis reguliavimas šioje srityje yra skirtingas, tačiau didžiojoje dalyje valstybių išlaikymo dydį nustato teismas, išlaikymo dydis siejamas su vaiko individualių poreikių tenkinimo užtikrinimu. Skiriasi ir tėvų, vengiančių išlaikyti savo vaikus, atsakomybės ir skatinimo vykdyti šią pareigą priemonės skirtingoje šalyse (tam tikrų dokumentų, teisių, licencijų apribojimas, panaikinimas ar sustabdymas, baudžiamoji atsakomybė, ir pan.)¹¹.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės vertinimu, esamas teisinis reglamentavimas bei teismų praktika vaikų išlaikymo dydžio nustatymo srityje atitinka prioritetingas vaiko teisių ir interesų apsaugos principus, todėl siūlo netenkinti pareiškėjo peticijoje pateikto siūlymo dėl Civilinio kodekso 3.192 straipsnio 2 dalies pakeitimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė



Edita Žiobienė

Eivilė Žemaitytė, tel. 8 686 63230, el. paštas eivile.zemaityte@vtaki.lt

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-279-969/2019.

¹⁰ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2S-601-603/2024.

¹¹ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus Analitinė apžvalga 22/22 „Vaiko išlaikymo prievolių užtikrinimas Europos Sąjungos valstybėse narėse ir kitose šalyse“.- www.lrs.lt/Teisėkūra/Tyrimai ir apžvalgos.